

UCHWAŁA

12 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Agnieszka Łuniewska

na posiedzeniu jawnym 12 kwietnia 2024 r. w Warszawie

w sprawie z wniosku B. A.

z udziałem P. A., E. A. i M. A.

o stwierdzenie nabycia spadku po J. A.

i po E. A.,

na skutek przedstawienia przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu

postanowieniem z 29 września 2023 r., II Ca 1979/23,

zagadnienia prawnego:

1. w jakim składzie: jednego sędziego zgodnie z art. 367¹ § 1 k.p.c., czy trzech sędziów zgodnie z art. 367¹ § 1 pkt. 1 k.p.c., po 28 września 2023 r., tj. po wejściu w życie art. 1 pkt. 16 ustawy z dnia 7 lipca 2023r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy- Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 13 września 2023r., poz. 1860), sąd okręgowy rozpoznaje apelację uczestnika postępowania od postanowienia sądu rejonowego o stwierdzeniu nabycia spadku?;

2. czy skład sądu II instancji w takiej sprawie determinuje wartość przedmiotu zaskarżenia (art. 367¹ § 1 pkt. 1 k.p.c.), a jeśli tak, czy jej wskazanie stanowi wymóg formalny apelacji zgodnie z art. 368 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a niezuzupełnienie takiego braku skutkuje odrzuceniem apelacji na podstawie art. 373 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., czy też wezwanie do podania wartości przedmiotu zaskarżenia winno nastąpić pod rygorem zawieszenia postępowania apelacyjnego na podstawie art. 177 § 1 pkt. 6 w zw. z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. z uwagi na niewykonanie zobowiązania sądu skutkujące niemożnością nadania sprawie dalszego prawidłowego biegu (niemożnością wyznaczenia składu sądu)?;

3. przy pozytywnej odpowiedzi na pytanie drugie - co wyznacza wartość przedmiotu zaskarżenia w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, a w szczególności czy chodzi o wartość majątku spadkowego lub udziału w spadku przypadającego apelującemu uczestnikowi postępowania, a jeśli tak- na jaki moment winna być ona określona: na datę otwarcia spadku, na datę postanowienia sądu rejonowego, czy też na datę wniesienia apelacji?

podjął uchwałę:

Apelację w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po 27 września 2023 r. sąd rozpoznaje w składzie jednego sędziego (art. 367¹ § 1 *in principio* w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 1 pkt 16 i art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw; Dz.U. z 2023 r. , poz.1860).

Grzegorz Misiurek Dariusz Dończyk Dariusz Zawistowski

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy dla Wrocławia – Śródmieścia we Wrocławiu postanowieniem z 11 kwietnia 2023 r. stwierdził nabycie spadku po zmarłej E. A. i orzekł o kosztach postępowania. Uczestnicy postępowania zaskarżyli postanowienie apelacją. Po przedstawieniu w dniu 12 lipca 2023 r. apelacji z aktami sprawy Sądowi Okręgowemu we Wrocławiu Sąd ten przeprowadził postępowanie sanacyjne w zakresie braków formalnych wniesionego środka odwoławczego a przed skierowaniem sprawy do merytorycznego rozpoznania powziął wątpliwości co do składu sądu właściwego do wydania w tym przedmiocie orzeczenia, którym dał wyraz w zagadnieniach prawnych przedstawionych Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienia prawne przedstawione do rozstrzygnięcia dotyczą wykładni art. 367¹ § 1 k.p.c., dodanego do kodeksu postępowania cywilnego z dniem 28 września 2023 r. na mocy art. 1 pkt 16 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2003 r., poz. 1860). Ustawodawca, wprowadzając to unormowanie, uchylił jednocześnie art. 367 § 3 k.p.c., który przewidywał, że w postępowaniu apelacyjnym sąd rozpoznawał sprawę w składzie trzech sędziów. Obecnie reguła ta została odwrócona, gdyż zgodnie z art. 367¹ § 1 *in principio* k.p.c., zasadą jest rozpoznawanie spraw przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego. Od zasady tej przewidziano wyjątki. W składzie trzech sędziów sąd drugiej instancji rozpoznaje – obligatoryjnie – sprawy: 1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza milion złotych; 2) rozpoznawane w pierwszej instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo, z uwzględnieniem pkt 1; 3) rozpoznawane w pierwszej instancji w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. (art. 367¹ § 1 pkt 1 - 3); fakultatywnie zaś w składzie trzech sędziów może rozpoznać sprawę szczególnie zawiłą lub mającą charakter precedensowy (art. 367¹ § 3 k.p.c.).

Wątpliwości Sądu Okręgowego wzbudziła kwestia, czy sprawa o stwierdzenie nabycia spadku ma charakter sprawy o prawa majątkowe, w której wartość przedmiotu zaskarżenia determinuje skład sądu rozpoznającego apelację po wejściu w życie przytoczonych unormowań.

Postępowanie w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku niewątpliwie dotyczy praw i obowiązków majątkowych zmarłego (art. 922 § 1 k.c.). Przedmiotem tego postępowania – jak trafnie zauważono w piśmiennictwie i orzecznictwie - nie jest jednak realizacją roszczenia materialnoprawnego; z tego względu żądanie jego przeprowadzenia nie ulega przedawnieniu i może zostać zgłoszone w każdym czasie (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 27 lipca 1955 r., I CO 51/54, nie publ. oraz wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 21 marca 2012 r. OSK 453/11, nie publ.). Istotne znaczenie dla określenia charakteru sprawy o stwierdzenia nabycia spadku ma jego cel sprzężony z zakresem kognicji sądu orzekającego w tej sprawie. Stosownie do art. 670 § 1 k.p.c., sąd spadku bada z urzędu, kto jest

spadkobiercą testamentowym oraz spadkobiercą ustawowym, o którym mowa w art. 669 zdanie drugie. W szczególności bada, czy spadkodawca pozostawił testament oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje; jeżeli testament zostanie złożony, dokonuje jego otwarcia i ogłoszenia. Znamienne jest to, że w postępowaniu stwierdzeniowym – poza ściśle określonymi wyjątkami (zob. art. 670 § 2, art. 677 § 2, art. 961 i art. 981¹ k.p.c.) – badaniu nie podlega skład i wartość majątku spadkowego a nawet jego istnienie (zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z 16 maja 1950 r., Ł.C. 479/50, nie publ.; postanowienie Sądu Najwyższego z 29 stycznia 2002 r., V CKN 712/00, nie publ.). W postępowaniu tym sąd zasadniczo ma obowiązek jedynie ustalić, kto jest spadkobiercą oraz na jakiej podstawie i w jakich udziałach dziedziczy spadek (art. 677 k.p.c.).

W orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że określenie wartości przedmiotu sprawy nie stanowi wymogu formalnego wniosku o stwierdzenie nabycia spadku. Wnoskom nie zawierającym tego elementu nadawany jest bowiem bieg bez wdrażania postępowania sanacyjnego. Ta ugruntowana praktyka nie nasuwa zastrzeżeń, skoro wskazanie wartości przedmiotu sprawy jest irrelewantne dla procedowania wniosku; nie wpływa na ustalenie sądu właściwego rzeczowo do jego rozpoznania (art. 507 k.p.c.), określenie wysokości należnej opłaty sądowej (art. 23 pkt 1 u.k.s.c.) ani na treść rozstrzygnięcia, również w zakresie odnoszącym się do ewentualnych kosztów zastępstwa prawnego.

Aprobuując prawidłowość praktyki pomijania wskazania wartości przedmiotu sprawy jako elementu koniecznego wniosku o stwierdzenie nabycia spadku nie można tracić z pola widzenia również innego istotnego argumentu. Legitymacja do wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenia nabycia spadku przysługuje nie tylko spadkobiercom, ich następcom prawnym oraz zapisobiercom z tytułu zapisu windykacyjnego, ale również innym osobom mającym interes prawny w wykazaniu następstwa po spadkodawcy (zob. m.in. uchwała SN z 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144 oraz postanowienia SN: z 10 maja 1966 r., II CR 205/66, OSNCP 1966, nr 12, poz. 224; z 24 maja 1966 r., III CR 94/66, OSNCP 1967, nr 1, poz. 16; z 4 września 1969 r., I CR 422/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 113; z 12 stycznia 1983 r., III CRN 218/82, OSNCP 1983, nr 8, poz. 124;

z 1 czerwca 2000 r., IV CKN 470/00, z 24 października 2001 r., III CKN 366/00, z 6 lutego 2008 r., II CSK 433/07 – nie publ. oraz z 28 stycznia 2009 r., IV CSK 361/08, OSNC-ZD 2010, nr A, poz. 9). Podmioty te mogą nie mieć wiedzy co do składu masy spadkowej ani jej wartości. Wymaganie od nich wskazania wartości przedmiotu sprawy mogłoby zatem okazać się nie tylko zbędne, ale również niewykonalne.

Szczególny charakter postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, w toku którego stwierdzenie to może nastąpić nawet w przypadku braku jakiegokolwiek majątku spadkowego, przemawiają za uznaniem, że nie jest ono typowym postępowaniem w sprawie o prawa majątkowe w rozumieniu art. 367¹ § 1 pkt 1 k.p.c. Nie ulega przy tym wątpliwości, że argumenty celowościowe i funkcjonalne uzasadniające brak podstaw do wymagania wskazania wartości przedmiotu sprawy we wniosku o stwierdzenie nabycia spadku odnoszą się pełni również do potrzeby i możliwości określenia wartości przedmiotu zaskarżenia w przypadku wniesienia apelacji od postanowienia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku.

Stojąc na gruncie tego zapatrywania należało uznać, że zasada rozpoznawania apelacji przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego, wyrażona w art. 367¹ § 1 k.p.c., z dniem wejścia w życie tego unormowania znajduje zastosowanie w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku. Konstatacja ta wyjaśnia w pełnym zakresie wątpliwości, których rozstrzygnięcia wymaga podjęcie przez Sąd Okręgowy dalszych czynności zawiązanych z apelacją uczestników postępowania.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Grzegorz Misiurek Dariusz Dończyk Dariusz Zawistowski

[SOP]

(r.g.)

